

ВОЛОДИМИР ТИМОШЕНКО: ПОГЛЯД НА АМЕРИКАНСЬКУ ОСВІТУ КІНЦЯ 20-Х РОКІВ ХХ СТ.

Власенко В.М., кандидат історичних наук, доцент

Серед вітчизняних науковців, які відзначилися на ниві світової науки й освіти, поважне місце належить уродженцю Конотопщини Володимирі Прокоповичу Тимошенку (1885-1965). Він закінчив Роменське реальне училище, Петербурзький політехнічний інститут, де слухав лекції М.Ковалевського, П.Струве, М.Туган-Барановського, О.Чупрова. У 1918-1919 рр. обіймав посади заступника міністра торгу і промисловості Української держави, керуючого справами Інституту вивчення кон'юнктури УАН, був економічним референтом української делегації на Паризькій мирній конференції. З 1921 р. займався викладацькою і науковою діяльністю, був співробітником Слов'янського інституту у Празі, Українського наукового інституту у Берліні, професором Українського вільного університету і Комерційної академії у Празі, Української господарської академії в Подебрадах, Мічиганського, Корнельського і Стенфордського університетів. Саме тому його погляд на американську систему освіти кінця 20-х років ХХ ст. є цікавим і актуальним.

Наприкінці 1925 р. В.Тимошенко здобув стипендію Фонду Рокфеллера Міжнародного бюро освіти і на початку 1926 р. відбув до США з метою вивчення питань сільськогосподарської економіки і торгівлі сільськогосподарською продукцією. Після півторарічного перебування у США, де познайомився із системою вищої освіти, він повернувся до Чехословаччини і поділився своїми враженнями про американське суспільство й освіту на сторінках української емігрантської преси.

У США Володимир Прокопович відвідав більше 10 університетів різних штатів, їхні наукові інституції, дослідні сільськогосподарські станції, понад 100 ферм, ознайомився з роботою центральних федеральних установ: міністерств земельних справ, фінансів, торгівлі, бюро цenzів (статистична установа) тощо². У Корнельському університеті написав працю про коливання цін на пшеницю на світовому ринку, за яку йому було присуджено ступінь доктора філософії³.

Система університетської освіти в США, як стверджував В.Тимошенко, не була сталою, вона розвивалася і характеризувалася

різноманітністю форм - від великих університетів східних штатів, що мали світову славу, до дрібних коледжів західних і південних штатів, які взагалі важко було порівняти з європейськими університетами.

Американський університет відрізнявся від європейського тим, що крім загальних (подібних до європейських) факультетів до його складу входили спеціальні технічні, інженерні, сільськогосподарські, економічні школи, які до певної міри забезпечували свою самостійність. Федеративний принцип державного устрою відбився і на університетській системі. Університет, як правило, перебував у невеликому містечку або на околиці великого міста. Навіть зовні заклад - це не 1-2 будівлі, де розміщені різні факультети, а скупчення окремих, часто невеликих, розташованих між парками університетської території, будівель коледжів і навіть відділів. Серед цих окремих будівель знаходилися і загальноуніверситетські установи - центральна наукова бібліотека, церква, башта-дзвіниця, студентський клуб, спортивні майданчики, стадіон на декілька тисяч глядачів.

Навколо університету або на його території розміщувалися житлові помешкання студентів і викладачів. Студентський університетський гуртожиток чи декілька будинків - це студентське братство (*fraternity*). Перебування у такому братстві було вигідним, оскільки серед його членів встановлювалися товариські зв'язки, які в майбутньому впливали на кар'єру. Університетське товариство підтримувалося досить тісно. Щороку на *commencement* - день промоції тих, хто закінчив університет, приїжджали сотні колишніх випускників університету і декілька днів поспіль брали участь у різних університетських заходах, розвагах.

В американському університеті існувала й інша система управління. Найстаріші і фінансово забезпечені були приватні університети (Гарвардський, Єльський, Принстонський, Корнельський), що існували на пожертви приватних осіб. Проте створювалися і державні (не федеральні, а певного штату) - Вісконсинський, Мінесотський, Мічиганський.

Фінансово-адміністративне керівництво університетом здійснював Комітет довірених (*Board of Trustees*), що складався з банкірів, підприємців, політичних і громадських діячів. У приватних закладах члени комітету призначалися жертводавцями, у державних - губернаторами або парламентами штатів. Комітет запрошував президента університету, який очолював заклад та відповідав за це перед комітетом. На таку посаду

запрошували, як правило, видатних професорів або відомих громадських чи політичних діячів. За поданням президента запрошувалися декани окремих шкіл і затверджувався професорський склад університету. Професорські ради шкіл не мали виборчих прав, вони лише рекомендували президенту кандидатів та виконували лише академічні функції - відповідали за програми навчання, іспити, надання вчених звань тощо. Професура також не була обтяжена адміністративною роботою, а зосереджувалася на академічній справі університетського життя .

Особливістю розвитку університетської освіти в США, на думку В.Тимошенка, була тісна співпраця освіти, науки і виробництва. У більшості університетів країни створювалися економічні і комерційні коледжі. Їхні програми з часом розширювалися і спеціалізувалися. При коледжах створювалися наукові установи, які співпрацювали з торговцями, промисловцями, біржами, банками, одержуючи від них статистичний і бухгалтерський матеріал, що слугував основою для наукового вивчення організації і діяльності приватних підприємств.

Різноманітною була співпраця товаровиробників і науковців у діяльності сільськогосподарських шкіл. Такі школи надавали не тільки вищу освіту, але і практичні знання фермерам у формі кількомісячних курсів (восени і взимку) або "*фермерських тижнів*". Вони займалися і позашкільною освітою та пропагандою сільськогосподарських знань (extention work). Деканом школи створювалася спеціальна група на чолі з директором, яка і займалася цією справою. Часто школі була підпорядкована вся мережа дільничних агрономів, дослідна станція і показові поля графства штату. Багато в чому функції школи нагадували діяльність земств у галузі сільського господарства.

Саме тому, стверджував В.Тимошенко, професорський склад університетів був досить широкий: професори, які займалися навчанням студентів, професори, зайняті науковими студіями чи науково-педагогічною діяльністю. Так, у Корнельському університеті, що мав 4-5 тисяч студентів, було 900-1000 професорів, інструкторів, асистентів, тобто на одного представника професорського складу припадало 4-5 студентів. Відповідно викладалася велика кількість спеціальних курсів. У цьому закладі за 4 роки навчання студент мусив прослухати та скласти іспити з дисциплін, що відповідали 120 семестровим викладовим годинам. При цьому одна третина цих дисциплін була обов'язковою для всіх студентів

коледжу, а дві третини - за вибором студента. Проте, якщо студент був вільним при виборі програми своєї праці, то він був менш вільним при виконанні цієї програми. Тому робота студента скеровувалася і контролювалася науковим керівником. Іспити, що були тільки письмовими, склалися протягом семестру або одразу по його закінченні. Така система, на думку В.Тимошенка, мала як позитивні моменти, так і вади.

Окремою рисою провідних університетів США була наявність у них окремих закладів (Graduate School), що займалися навчанням бакалаврів і інженерів, які закінчили коледжі і готувалися здобути ступінь магістра (1 рік навчання) чи доктора (3 роки навчання). Їх робота, на думку професора, була надто регламентована і стандартизована. З огляду на те, що американський коледж давав менший запас знань своїм випускникам, ніж європейський, і що середня школа в Америці була нижчою за вимогами, ніж європейська, така рутинна праця для американського докторанта була необхідною⁶.

Взагалі В.Тимошенко відзначив, що у 20-х роках американська університетська система перебувала в процесі становлення і розвитку, тому європейському відвідувачу вона давала чимало цікавих спостережень, показувала певні здобутки, які можна було використати у країнах зі сталою системою університетської освіти. За кількістю студентів США випереджали інші провідні країни світу. Спостерігався величезний попит на наукові сили.

¹ Б-в. Наукова подорож українського вченого до Америки // Тризуб. - Париж, 1927. - №40. - С.6-8; Тимошенко В. Вражіння від академічного життя в З'єднаних Державах Америки // Студентський вісник. - Прага, 1928. - №2. - С.11-16.

² Б-в. Наукова подорож українського вченого до Америки. - С.7.

³ Винар Б. Економічний колоніалізм в Україні та інші праці. - Нью-Йорк-Львів-Париж, 2005. - С.251-253.

⁴ Тимошенко В. Вражіння від академічного життя в З'єднаних Державах Америки. - С.12.

⁵ Там само. - С.13-14.

⁶ Там само. - С.14-15.